

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การที่ประเทศกำลังพัฒนาได้หันมาสนใจการศึกษาในระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) นั้น เพราะประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ไม่สามารถจัดการศึกษาในระบบ (Formal Education) ได้ทั่วถึงและสนองความต้องการของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นชนบท จึงจำเป็นต้องคิดหายุทธศาสตร์ทางการศึกษาใหม่ ๆ เพื่อหาแนวทางจัดการศึกษาให้ถึงกลุ่มประชากรของประเทศให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (นิพนธ์ ศศิธร 2522 : 73) สำหรับประเทศไทยนั้น รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียน และได้กำหนดเป็นนโยบายไว้ในแผนพัฒนาการศึกษา พุทธศักราช 2520 หมวด 2 ข้อ 4 ที่ว่า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2520 : 3)

"รัฐพึงเร่งรัดและสนับสนุนการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีโอกาสรับการศึกษาตลอดชีวิต"

จากการประกาศแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ ได้ส่งผลให้หน่วยงานทั้งของรัฐบาลและเอกชน มุ่งพัฒนาการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้โดยมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ขจัดการไม่รู้หนังสือ ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมตลอดจนพัฒนาการประกอบอาชีพของประชาชนโดยทั่วไปให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

แต่การมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน จะได้ผลดีเพียงใดนั้น จำเป็นจะต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ เช่น เจ้าหน้าที่ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งงบประมาณและเทคนิคทางด้านวิชาการ ในบรรดาทรัพยากรทั้งหลาย "คน"

นับเป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งที่จะบันดาลสัมฤทธิ์ผลของงานด้านการศึกษาในระบบโรงเรียน ให้มีคุณภาพ ทั้งนี้รัฐบาลจะต้องมีบุคลากร เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานที่มีความสามารถ มีความเข้าใจ และมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนด้วย

ปัจจุบันบุคลากรทางการศึกษาในระบบโรงเรียนยังมีน้อย และไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานด้านการศึกษาในระบบโรงเรียนอย่างทั่วถึง ความจำเป็น และความต้องการบุคลากรทางด้านนี้ จึงทวีขึ้นดังปรากฏในรายงานการสัมมนาเรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ ในหัวเรื่องย่อยว่า การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาประเทศ (ภาควิชาการบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526 : 206) ได้กล่าวถึงความต้องการบุคลากรทางการศึกษาออกโรงเรียนในปัจจุบันว่า

"บุคลากรประจำศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ทั้งศูนย์ภาคและศูนย์จังหวัด ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ซึ่งบุคลากรประเภทนี้ยังขาดอยู่มาก ในขณะที่ได้มีการขยายศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดเพิ่มขึ้น"

มหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่สำคัญในการผลิตนิสิตนักศึกษา เพื่อออกไปปฏิบัติงานตามสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ในระดับผู้อำนวยการ หรือหัวหน้างาน ได้ให้ความสนใจ และตระหนักถึงความจำเป็นในการผลิตบุคลากรทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ดังจะเห็นได้ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยหลายแห่งได้เปิดหลักสูตรการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือกำลังจะดำเนินการเปิดตั้งนี้ คือ

- พ.ศ.2517 มหาวิทยาลัยศิลปากร เปิดหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดโปรแกรมการศึกษารูปนัย
- พ.ศ.2518 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เปิดหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่
- พ.ศ.2520 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดหลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาการศึกษาในระบบโรงเรียน

พ.ศ. 2524 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เปิดหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาจากระบบโรงเรียน

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เปิดหลักสูตรปริญญาศึกษามหาบัณฑิต และหลักสูตรปริญญาศึกษามหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาจากระบบโรงเรียน

พ.ศ. 2527 มหาวิทยาลัยมหิดล คาดว่าจะเปิดหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยได้ผลิตบัณฑิตทางการศึกษจากระบบโรงเรียน โดยมุ่งให้รู้เรื่องมีความรู้ ความสามารถในการจัดและดำเนินงานด้านการศึกษาจากระบบโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้การมุ่งผลิตบัณฑิตเพื่อให้บริการแก่สังคม จึงควรที่จะได้มีการวางแผนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากร โดยให้มีการฝึกทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อให้บัณฑิตนักศึกษา มีพัฒนาการของตนเองทางด้านความรู้ ทักษะเพียงพอในการแก้ปัญหาและฝึกฝนให้เป็นบุคคลที่มีความใฝ่รู้อยู่เสมอ มีความช่างสังเกต รู้จักปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสังคม และสิ่งแวดล้อม กอปรกับบุคคลที่ทำงานด้านการศึกษาจากระบบโรงเรียน ควรที่จะมีความเชื่อมั่นทำงานด้วยความสมัครใจและด้วยใจรัก (บุญเลิศ นาคแก้ว 2524 : 105) โดยเฉพาะบุคคลที่จะเป็นครูผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ หรือนักการศึกษา นอกโรงเรียน ซึ่งต่อไปในอนาคตเป็นนักชำนาญการ (Professional) จะต้องมีความตระหนักที่จะเพิ่มพูนอาชีพชำนาญการ ดังที่แรป ซี ค็อบส์ (อ้างถึงใน อุณา นพคุณ 2527 : 201) ได้กล่าวถึงอาชีพชำนาญการว่า

"เราควรส่งเสริมและพัฒนาองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้ให้นักการศึกษาผู้ใหญ่สามารถปฏิบัติการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในสถาบันทุกรูปแบบ"

ด้วยเหตุนี้การที่มหาวิทยาลัยจะผลิตบัณฑิตทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ได้ในลักษณะดังกล่าวได้นั้น กระบวนการเรียนการสอนนับเป็นสิ่งสำคัญส่วนหนึ่งที่จะสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาได้เรียนรู้และสะสมประสบการณ์เพิ่มขึ้น อันจะส่งเสริมให้เป็นนักการศึกษานอกระบบที่ดีในอนาคต ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงควรมีลักษณะส่งเสริมที่จะแสวงหา และจัดโอกาสให้นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถจะเรียนรู้และเจริญเติบโตได้

ปัจจุบันการดำเนินงานด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในด้านการผลิตบุคลากรการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของสถาบันอุดมศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน ยังไม่มีผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ชัดเจน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาและอาจารย์เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียนของสถาบันอุดมศึกษา ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ เพื่อเสนอแนวทางแก่สถาบันการศึกษาที่รับผิดชอบด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน และหารูปแบบที่เหมาะสม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สอน ที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนสาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษา และอาจารย์ สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียนของสถาบันอุดมศึกษา ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีต่อกระบวนการเรียนการสอนสาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. เปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างนิสิตนักศึกษา และอาจารย์สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียนของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งที่มีความแตกต่างในด้านประสบการณ์ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน จากการเรียนและจากการทำงาน และด้านประสบการณ์ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนจากการทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ต่อด้านกระบวนการเรียนการสอน สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษา และอาจารย์ เฉพาะที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร	สาขาการศึกษาผู้ใหญ่
มหาวิทยาลัยศิลปากร	สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาต่อเนื่อง
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	สาขาการศึกษาผู้ใหญ่
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษานอกระบบ โรงเรียน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	สาขาการศึกษานอกระบบ โรงเรียน

โดยจะศึกษาในค่านต่าง ๆ ดังนี้

- ก. ค่านหลักสูตร
- ข. ค่านอาจารย์ผู้สอน
- ค. ค่านผู้เรียน
- ง. ค่านกิจกรรมการเรียนการสอน
- จ. ค่านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน
- ฉ. ค่านการประเมินผล

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากนิสิตนักศึกษาและคณาจารย์ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท ที่กำลังศึกษาอยู่ในระหว่างปีการศึกษา 2524 - 2527 และ คณาจารย์ประจำที่อยู่ในประเทศของสถาบันทางการศึกษาที่ได้กล่าวแล้วในข้อ 1

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. คำตอบของผู้ตอบแบบสอบถามทุกคน เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

2. แบบสอบถามนี้ ครอบคลุมความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน ในด้านหลักสูตร ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน และด้านกาประเมินผล

3. สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันของบุคคลในแต่ละสถาบันการศึกษาคือ นิสิต นักศึกษา และคณาจารย์ ของสถาบันการศึกษาทั้ง 5 สถาบัน ไม่มีผลต่อการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาและอาจารย์ที่มีต่อกระบวนการเรียนการสอนในแต่ละสถาบัน

4. ถือว่าการจัดกระบวนการเรียนการสอนในแต่ละสถาบันการศึกษามีลักษณะคล้ายคลึงกันตามระเบียบว่าด้วยภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

นิสิตนักศึกษา หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท ในระหว่างปีการศึกษา 2524 - 2527 ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาการศึกษามัธยมศึกษา และการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สาขาการศึกษามัธยมศึกษาและการศึกษานอกระบบโรงเรียน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร สาขาการศึกษามัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ สาขาการศึกษามัธยมศึกษา

สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง ภาควิชาที่ทำการเปิดสอน วิชาที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามสถาบันอุดมศึกษา ในสังกัดทบวง มหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งอาจจะใช้ชื่อแตกต่างกันคือ การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษามัธยมศึกษา และการศึกษาต่อเนื่อง

กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง ชั้นตอนต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน 6 ด้าน อันจะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการเรียนรู้ โดย ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้ คือ

๑. คานหลักสูตร
 ๒. คานอาจารย์ผู้สอน
 ๓. คานผู้เรียน
 ๔. คานกิจกรรมการเรียนการสอน
 ๕. คานปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน
 ๖. คานการประเมินผล

หลักสูตรการเรียนนอกระบบโรงเรียน หมายถึง วัตถุประสงค์โดยทั่วไปของหลักสูตร โครงสร้างลักษณะเนื้อหาวิชาของสาขาการเรียนนอกระบบโรงเรียน ซึ่งจะส่งเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

อาจารย์ผู้สอน หมายถึง ผู้ที่ทำการสอนประจำ ตามหลักสูตรสาขาการเรียนนอกระบบโรงเรียน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2524-2527 ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง วิธีสอนของผู้สอนในกระบวนการเรียนการสอน ในชั้นเรียน หรือนอกชั้นเรียน

ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่จะส่งเสริมให้กระบวนการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้แก่ การประชุมพิเศษ การปัจฉิมนิเทศ การสัมมนาทางวิชาการ การจัดตั้งชุมนุม การรับเอกสาร หนังสือ การศึกษานอกสถานที่และบรรยากาศในการเรียนการสอน

การประเมินผล หมายถึง การพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพ คุณค่า ความจริงและการกระทำ ซึ่งขึ้นอยู่กับคะแนนสอบ หรือการปฏิบัติงาน

ประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียน หมายถึง สิ่งที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลเกิดการ เรียนรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนนอกระบบโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นจากการเรียนในระหว่างที่ศึกษาอยู่ อันได้แก่ การสัมมนา การฝึกปฏิบัติภาคสนาม การดูงาน การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนหรือผู้เรียนกับผู้เรียน

ประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำงาน หมายถึง สิ่งที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพิ่มมากขึ้นในระหว่างการทำงาน อันได้จากการสัมมนา การฝึกอบรม การประชุม และการปฏิบัติงานในหน้าที่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบว่าผู้เรียน ทั้งในระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโทรวมทั้งอาจารย์ผู้สอน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียน การสอน สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ว่ามีลักษณะและสภาพอย่างไร
2. ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางแก่สถาบันการศึกษาที่รับผิดชอบ ในด้านการศึกษาอกระบบโรงเรียน ได้ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้ เหมาะสม และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางแก่อาจารย์ผู้สอนการศึกษานอกระบบ โรงเรียนได้ตระหนักถึงบทบาทของตนเอง เพื่อให้การจัดกระบวนการเรียนการสอน มีคุณภาพยิ่งขึ้น
4. เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของสถาบันอุดมศึกษา ในด้านการพัฒนาอาจารย์ และคุณภาพของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา